

hozza meg. A magyar könyvvilágban a közelmúltban megjelent *Fantom* a visszapillantó és kiegyensúlyozott józanság fényével világította meg ezt a problémát. *A soanai eretnek* a pillanatnyi átéltség minden lírai erejével. A két könyv egybevetése nagyon csábító, de az összehasonlítás után *A soanai eretnek* látjuk teljesebbnek. Francesconak, az elbeszélés hőségnek, ennek a kis olasz faluba zárt fiatal papnak a lelki átalakulása, amint a mindenható Eros hívására elindul az eddig ismeretlen, de egyetlen kinyilatkoztató ráismeréssel biztosan meglátott új és teljes életforma felé, oly férfiasan/határozott lendületű elbeszélésben jelenik meg előttünk, hogy lefordítását örömmel üdvözölhetjük.

Hauptmann Francescoja kiszakította magát a társadalomból, hogy a saját életét élje. *Arcübasev* hősei is keretek ellen küzdenek, de a határozatlan orosz lélekben nincs erő, hogy fordítani tudjon a sors kerekén. *A végső ponton* c. regénye (Genius kiadása, ford. Havas András Károly) azonban nem ad egységes elbeszélést olyan értelemben, hogy a faji lélek e meglátott problémáját egyetlen főhős vállalja nehezíti s ennek a központi hősnak a sorsában szimbolizálja fajtája tragédiáját. *Arcübasev* széttördeli mondanivalóját, típus-lelkeket rajzol egymás mellé, kik mind tönkremennek a végső ponton, hova más életet akarásuk elhajtotta őket, ahol azonban már nincs egyéb erejük, csak arra, hogy a halál felé nyujtsák kezüket. Így *Arcübasev* írói ereje az egymás mellé rakott tablókban érezhető legjobban. Az orosz kisváros nyomasztó levegőjében mindenki elhibázott életet él. Világmegváltó vagy világromboló teóriák foszlányai eszik be magukat az emberek lelkébe s végül csak a nagy Nihil az egyetlen megoldás. Nehéz feladat volna a regény szorosan vett tartalmát elmondani. A kisebb bonyodalmak nem hiányoznak ugyan, de egyik sem olyan erős, hogy kizárdé együttes hatást s az egységes vonalvezetés helyett nagy szindús folatokban dolgozik. A régi romantikus és a modern lélektani regény technikájának sajátos keveredését érezzük mála.

Hogy azonban a technika önmagá-Napkelet.

ban mennyire jelentéktelen a regényre, azt *Dickens* munkájának, a *Nagy várakozásoknak* két kötete mutatja legjobban. (Genius kiadása, ford. Mikes Lajos és Telekes Béla.) A régi regénytechnika sem veszíti el érdeklődést keltő erejét, ha írója személyes formáló erejének lüktetését érezzük benne. Dickenst nem kell bemutatni a magyar közönségnek. Copperfield Dávid vagy Twist Olivér szerzője a gyermekkortól kezdve kedves útítarsa mindenkinek. Ezt a regényét Dickens akkor írta, mikor Copperfield alakja már az ő nevét is halhatatlanná tette. Itt is „élete könyvét” írja, mint amabban, s még egyszer visszanyúl gyermekkori emlékei közé, hogy megteremtse a nagy várakozásokkal teljes kis Pip alakját s vele együtt talán legszemélyesebb regényét is. Úgy érezzük, hogy Dickens sajátos humora egyetlen más regényében sem takar olyan mély tragikumot, mint itt. A nagy várakozások regénye tulajdonképpen a nagy lemondások regényévé lesz, amikor az élet lassan-lassan letépdési minden virágát az elképzelt jövőnek. A kis Pip szurtos kovácsinasból lesz gazdag emberré, az élet kinyílik előtte, várnivalói vannak s csak későn veszi észre, hogy a nagy várnivalók olyan terheket raktak lelkére, melyeket egész életén át viselnie kell. Dickens életének teljes kiábrándultságát beleöntötte ebbe a bonyolult regénybe, hol minden mindennel összefügg s lépten-nyomon csodálunk kell megírója formáló erejét, mely a többszörösen összefonódott eseménytömeget biztos kézzel vezeti el a kifejlésig.

Telekes Béla bevezető sorai igen értékes felvilágosítással szolgálnak nemcsak a regény keletkezésére, hanem elsősorban arra nézve is, hogy a férfi Dickens lelkében milyen külön jelentőséggel bírt ennek az életregénynek a megírása.

Kerecsényi Dezső.

Három magyar templom-monográfia. (*Pigler Andor*: A pápai plébániatemplom és mennyezetképei. — *Kapossy János*: A szombathelyi székesegyház és mennyezetképei. — *Dr. Pigler Andor*: A győri szent Ignác-templom és mennyezetképei. Mind a három a Budavári Tudományos-Társaság kiadványa. A budapesti kir.

m. Pázmány Péter-tudományegyetem Művészettörténeti Gyűjteményének II., III. és VI. számú dolgozatai.)

A magyar műtörténeti irodalom oly szegény, hogy minden újabb gyarapodását szívesen kell fogadni. Különösen, ha a gyarapodás tartalmilag olyan becses, mint Kaposy János és Pigler Andor, e két jeles fiatal tudósunk könyvei, amelyekben a magyarországi barokk kutatására vonatkozó értékes munkásságuknak egy-egy fejezetét adják közre. Alapos előtanulmányokkal s a legjobb módszerrel fogtak a könnyűnek egyáltalán nem mondható munkához. A hazai irodalomra, mely tárgyakra vonatkozólag vajmi kevés megbízható adattal rendelkezik, nem igen támaszkodhattak, s így úgyszólván teljesen saját búvárlataikra voltak utalva. A legapróbb részletekig nagy gondnal és szeretettel tanulmányozott műemlékek voltak elsőrendű forrásaik, melyekhez az eddig még sehol sem közölt levéltári anyag járult. A levéltárakból bányászott adatok tömege tette lehetővé, hogy végre a lehető pontossággal, hitelesen állapítsák meg e műemlékek keletkezésének történetét. De a levéltári anyag sem felelhetett meg a kutatók minden kérdésére. Hogyan alakult ki a művészi alkotás, mi a jelentősége egyéni és egyetemes művészi szempontból: olyan kérdések, melyekre a modern művészettörténetírás feleletet vár. A műalkotás formái elemzése adja meg e kérdésekre a választ; ennek segítségével kell végrehajtani a művészi alkotás műértékének megállapítását és végül a művészet fejlődéstörténetébe való beillesztését. Pigler és Kaposy könyveiben az ismertett műemlékekkel kapcsolatban ezek a kérdések bő és sokoldalú megbeszélések tárgyai, melyek legnagyobb részét helyes és néha felette érdekes eredményekre vezetnek. A győri Szent Ignác-templomról szóló monográfiában ezenkívül megkapjuk a barokk-kori Győrnek csaknem teljes rajzát is.

A szóbanforgó három templom közül legrégibb a győri Szent Ignác-templom, amely úgy látszik 1630-tól 1641-ig épült. Ez a templom a magyarországi barokk-építészet egyik számottevő alkotása s így — egykorú feljegyzések hiányában — nagy sajnálattal nélkülözzük a tervező művész s a végrehajtó mesterek ne-

vét. A belső díszítés azonban még évtizedekig tartott, s erről — mint-hogy a XVII. század közepétől jócskán maradtak írott források — meg lehetőszen teljes képünk van. A templom legfőbb díszei, Troger Pál freskói, 1744- és 1747-ben készültek. Ki kell emelnünk egy eddig jóformán egészen ismeretlen magyar művészre, a Gode Lajos pozsonyi szobrászra, Donner György Rafael valószínű tanítványára vonatkozó adatokat. Biró Márton püspök megbízásából Gode 1748—49-ben készítette a győri jezsuita templom figurális díszrel dúsan megrakott szószekét.

A pápai plébániatemplomot Esterházy Károly gróf egri püspök megbízásából az alig ismert Fellner Jakab, az Esterházy grófok Tatán működött és, úgy látszik, Bécsből származott építész tervezte az 1770-es évek elején. A templomot, melynek tervezésében a legelsőek egyikéül hazánkban már klasszicisztikus törekvések érvényesültek, 1774—1779-ig építették s építőmestere Grossmann József volt, ki 1781-ben a főoltár tervét is készítette. A plébániatemplom külső szobordíszé 1778—79-ből Messerschmidt Jánostól, belső figurális díszítése és berendezési tárgyai Prokop Fülöp Jakabtól (1740—1814) származnak. A főoltárkép 1785-ből Maurer Hubert (1738—1818) műve és stílkritikai alapon neki tulajdonítja Pigler a pápai templom két mellékoltárképét is. A templom legnevezetesebb műalkotásai a Maulbertsch Antal (1724—1796) által több segéd igénybevételével 1781—1783-ban festett freskók, melyek, kivált a nagyméretű kupolaképek, stíljöket tekintve a barokk és a klasszicizmus határán állanak.

A szombathelyi székesegyházat Szily János püspök megrendeléseére Hefele Menyhért (1716—1794), ez a klasszicizmus felé hajló jeles építőművész tervezte s ugyancsak az ő tervei szerint épültek Szombathelyen 1778-tól 83-ig a pompás püspöki rezidencia, a szeminárium épülete (1778) s Eölbey és Szegedi kanonokok lakóháza (1780 körül). A székesegyház 1791-től 97-ig épült Oescher János bécsi, majd Anreith János György pozsonyi építőmesterek vezetése alatt. A külső és belső szobordísz szintén Prokop Fülöp Jakab műve, ki a munka nagyobb részét 1795—98 közt végezte, a belső

diszítéson azonban Somogyi Lipót püspök megbízásából még 1806—11 közt is dolgozott. A freskókat és az oltárképeket még Szily János püspök Maulbertsch Antalnál rendelte meg, aki a szombathelyi püspöki palota nagytermének mennyezet-freskóját 1783-ban festette. A székesegyház főoltárképét, a kereszthajó két nagy oltárképét s még két kisebb oltárképét 1791—92-ben Bécsben készítette Maulbertsch, s ugyancsak tőle való az egész freskómű színvázlata 1794—95-ből, ennek kivételében azonban 1796-ban bekövetkezett halála akadályozta meg. Maulbertsch vázlatai nyomán a szentély feletti és a középső nagy kupola, továbbá a Mihály-kápolna freskóit 1798—1800-ban a mester tanítványa, Winterhalder József festette, akinek 1807-ben történt halála után Spreng Antal (1770—1845) osztrák festőre maradt a freskómű teljes befejezése (1807—1809). A mellékoltárok képei közül három szintén Sprengtől, kettő pedig Dorfmeister Istvántól való. Akárcsak a székesegyház épülete, a belső díszítés — különösen pedig mennyezetképeivel — a XVIII. század vége felé mindjobban kibontakozó klasszicizmus jellegét viseli magán.

A monografiák tartalmáról e pár soros vázlat természetesen nem tájékoztathat kimerítően. Az e fajta munkák főbecse a részletkutatásban és a stíluskritikai megállapításokban, tehát sokszor aprólékos részletkérdések megvilágításában van, amelyek bármily becsesek is, a dolog természeténél fogva egy rövid könyvismertetés keretében sommásan össze nem foglalhatók. Legfőbb érdemük azonban e monografiáknak mégis az, hogy belőlük nyerünk végrehalárra tisztultabb képet a XVIII. században Magyarországon működött, többnyire osztrák művészek nagyarányú tevékenységéről. Troger, Maulbertsch, Hefele s a többiek működéséről eddig is voltak elszórt adatok a hazai s a külföldi irodalomban, de megbízható, hiteles feljegyzés ezek között alig akadt. Pigler Andor és Kapossy János levéltári kutatások alapján, évtizedekre terjedően szinte hónapról-hónapra ismertetik e neves külföldi mesterek magyarországi munkásságát, pontosan megállapítják a műalkotások keletkezési idejét, számos tévedést

igazítanak helyre s nagyrészt eloszlatják azt a sűrű ködöt, amely a levéltári anyag ismeretének hiányában a magyarországi barokk történetét takarta.

Eddig figyelemre alig méltatott oldalról mutatják be e monografiák több XVIII. századbeli főpapunkat is, főleg Esterházy Károly grófit és Szily Jánost, akik jó érzékkel, nemes ízléssel, alapos teológiai, műtörténeti, sőt technikai ismeretekkel is rendelkezvén, maguk csinálták meg nagy áldozatokkal végrehajtott építészeti alkotásaik legapróbb részletekre is kiterjedő programját s féltő gonddal őrkdöttek azon, hogy a tervező művészek az ő szellemükben, az ő elképzelésükhöz híven teljesítsék feladatukat. Ezek a magyar főpapok tehát nemcsak munkaadói, de szellemi irányítói is voltak a foglalkoztatott kiváló külföldi művészeknek, akik több jelentékeny művet, éppen e befolyás alatt, magyar földön teremtettek meg.

S végül néhány szót e monografiák fogvatkozásairól. Akad bennök itt-ott egy-egy ténybeli tévedés s néhány téves meghatározás is. Pigler helyre is igazít belőlük egyet-mást a győri monografiában. Legfeltűnőbb, hogy a nevesebb művészek alkotásaival szemben kritikájuk elhalkul s olykor indokolatlanul is dicsőhimuszba csap át. Általános műtörténeti szempontból néhány állítás és jelző csak nehezen bírja el a kritikát. Különösen Pigler túloz olykor: „a győri műemlékek *legremekőbbje* a Szent Ignácról nevezett egykor jезsuita, most szent benedekrendi templom“, elfeledkezővén egy pillanatra a sokkal régiebb és jelentékenyebb győri székesegyházról. Vagy: „a győri Szent Ignác-templom (a belső díszítés egységes megoldása szempontjából) *külön csodálatot érdemel*“ stb. Szembőlők ezek s az ezekhez hasonló kijelentések, de egyszersmind bizonyítékai a fiatalos lelkesedésnek, jelei annak a szeretetnek, amellyel e könyveket írták. Szívesen vettük volna a templomok összes felszerelésének s különösen ötvösműveinek ismertetését is. A felszerelés szervesen összefügg a templommal s azokról — a beépített művektől eltekintve — sehol egy árva szó.

De e fogvatkozások számba sem jöhetnek a Kapossy János és Pigler

Andor könyvében lévő értékek mellett. A XVIII. századbeli magyarországi műtörténeti adatoknak valószínű kincsestára ez a három könyv, olyan munka, amelyért nem gáncoskodás, hanem hálás elismerés illeti a szerzőket.

Szentiványi Gyula.

Vincze József: Tékozló Magdolna. (Regény. Kaposvár.) A bűnbánó Magdolnáról szóló történet, mely az irodalmunkban újabbban divatos bibliai regények közé sorakozik, de nem annyira ezekkel, mint a mult század negyvenes éveinek bibliai, vagy mint akkor nevezték, „szent történeti“ novelláival rokon. Az akkori írók nem tudták a biblia gazdag meseanyagát művészi formákba alakítani, hanem divatos francia romantikát erőszakoltak a bibliai történetekbe. Vincze regényétől azt várják, hogy a bűnös Magdolnának bűnbánó Magdolnává történt átváltozását rajzolja, azt a lelki folyamatot, mely a bűnös asszonyt Jézus lábához hajlítja. A szerző ehelyett egy kalandos mesét gondol ki, melyben Magdolna a jeruzsálemi főpap leánya s lelke a rómaiak ellen szőtt összeesküvésnek, Pontius Pilátus százados (a későbbi helytartó) pedig nyomozza ugyanezt az összeesküvést. Az emlékedett lelkű, okos és bátor honleányának rajzolt Magdolna egyszerű futólagos látásra beleszeret a szép századosba és szemérmetlenül odadobja magát neki. Pilátus, akiben az érzélgős szerelmes különös módon egyesül a marcona római katonával, leleplezi és leveri a lázadó zsidókat. Magdolna szerelmi csalódása után mind mélyebbre süllyed s végre utcai leánnyá lesz. Közbe-közbe undorodik magától, hazája sorsán aggódik, majd gyermekei szeretete tör ki elemi erővel (s nekünk egészen váratlanul) apja iránt. Végre hall Jézus csodáiról s elmegy hozzá. „És a fehérpalástú isten-ember megbocsátotta a bűneit.“ Mindössze ennyit kapunk a gyönyörű bibliai jelenetből s ezzel vége is van a regénynek.

A szerző itt-ott megkísérli lélekrajzzal elfogadhatóvá tenni meséjét, de sikertelenül. Alakjai üres bábok maradnak s nem tudnak érdekes emberekké válni. Általában az üresség hatását kelti az egész regény. Csupa külsőség: kalandok, színpadias jele-

netek, leírások, melyeknek nincsen igazi hangulatuk, jellemsablonok, sivár dialógusok. A szerző minden ihletét és tudását bibliai regényekből meríti, azért minden, amit ír, másolatnak tetszik, még pedig erőteljes másolatnak. Csupa kigondoltság, utánézés, semmi élet. Legfeljebb némi elbeszélőügyességét dicsérhetjük. A regény tartalmilag igen gyakran, stílus dolgában pedig állandóan az irodalmi színvonal alatt marad. Ma már nem lehet így írni: „lelopja az élet az ő arcának is a rózsáit“, „nem lepte meg az emberi jellemvonásnak ez a bűzlő pocsolója“, „elnémított vágya valósággal orgiákat ül“, „a város lobogódíszét öltött“, „leadja, amit mondani akart“, „tartás a száját“, „majd elintézi ő a dolgát“ stb. Ez nem irodalmi, hanem ponyva-stílus. Helyt 528 lapon keresztül olvasni szinte fizikai szenvedés.

Szinnyei Ferenc.

Két almanach. (Új Auróra. Szerkesztették dr. Jankovich Marcell és dr. Dobai János. Pozsony, 1925. — Pásztortűz Almanach. Szerkesztte dr. György Lajos. Kolozsvár, 1925.)

Elszakadt magyar területek küldik üzenetüket az egyetemes magyarságnak. Üzenik: élünk és álljuk a vártat!

Az Új Auróra régi ismerős: negyedik éve toborozza maga köré a Felvidék íróit, hogy egybekapcsolja őket a mult nagy hagyományaival és a jelen szolgálatába állítsa tollukat. A multat évezében a százesztendő Jókai képviseli, akit az elszakadt Felvidék sajátosan a magáénak érez, aki számára kiapadhatatlan erőforrás. Több cikk idézi emelkét és érdekes új adatokat kapunk Szijj Bálinttól.

A testes kötetben gazdagon változik vers és próza. A sok régi, ismerős név mellett alig néhány új: a Felvidék írói gárdája kezd kialakulni, határozott formát ölteni. Ma már alig szorulunk rá — mint még néhány évvel ezelőtt —, hogy egy novellából, egy versből következtessünk szerzőjének tehetségére. Alig van köztük, aki az elmúlt években ne tárta volna elének önálló kötetben költői termését. A Felvidéknek ma már eleven irodalma van. Élén áll Mécis László, akinek költészete rövidesen az egyetemes magyarság köz-